

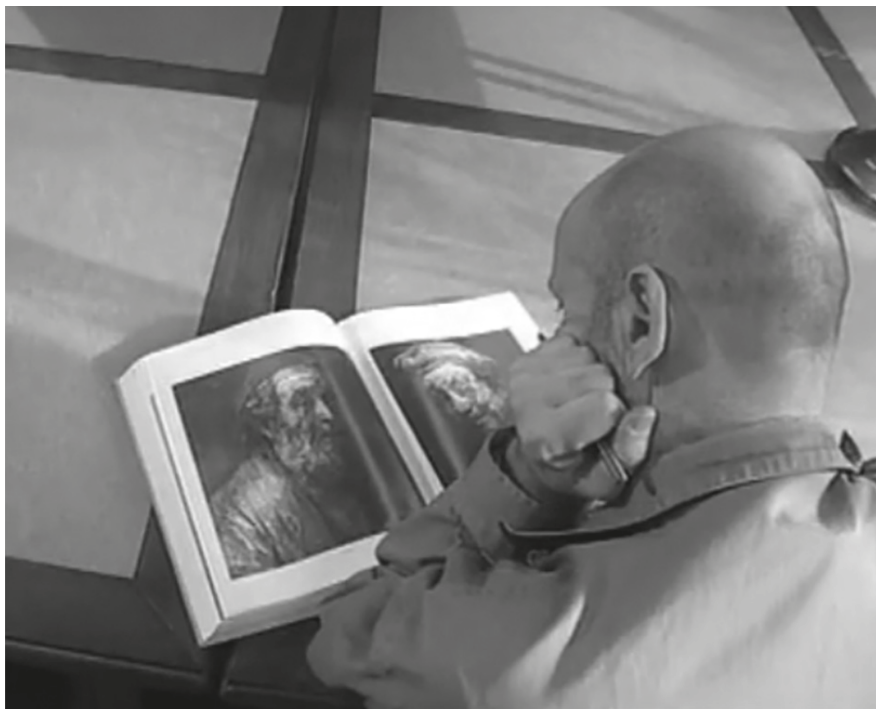
Almási Miklós

HETVEN

András kedves, hadd legyen ez az írás személyes, baráti, meg jócskán irigységgel teli. Ez utóbbi maraton-futás teljesítményeid sora révén ült belém, hisz magam is futó voltam, de tíz kilométernél nem fért belém több. Szóval a kitartást irigyeltem, pedig tudósként is irigykedhettem volna. De ez csak mellékszál, magánügy.

Portréd bennem egy közelesen régi emlék rajzolta: az Esztétika Tanszék (ELTE Bölcskar) egy hosszú folyosón egymás mellett sorakozó szobákból áll. A legtágasabb terem a folyosó végén. Hallgatók általában lézengtek, jöttek-mentek, kajáltak, csokolóztak, ám egyszer csak tömeg kezdett áramlani a bejárattól a nagyterem felé. Mi lehet itt, légiriadó vagy kiárúsítás? A hallgatói áramlással szemben egy csinos csaj baktat kifelé az épületből. Az áramlás egyik tagja, gondolom a kifelé tartó barátnője, rászól, hogy hová mész, moziba ilyenkor, ne marhaskodj, gyere velünk a Rényi órája sokkal izgalmasabb, mint egy krimi, oda rohanunk, hogy még legyen szabad hely. Egyszerűen a sztár-tanár vonzereje, tömegjelenség a folyosón. Mert Rényi András akkor Caravaggio szemeszttert tartott - képelemzések sorával - és olyan gondolat-érzelem-jelenlét összképével, ami lenyomta a külvilág által kínált élmény-lehetőségeket.

Engem is elkapott akkor ez a Caravaggio-mánia. Igaz egymás között csak félig-meddig mesélte el a csoda-festőről kialakított téziseit - én főnök voltam, s ez a baromi etikett nemigen engedte a bensőséges kapcsolatokat a kollégákkal. De azok a passzusok, melyeket elmondott - kocsiban ülve, ha hazavitt, vagy csak úgy, mondjuk egy konferencia szünetében, netán egy kávé mellett, mikor meghívott - lebilincsel. Nekiestem a Caravaggio-irodalomnak, de az, amit András mesélt izgalmasabb, mélyebb volt, mint amire a könyvekben leltem - mert amit ő tudott, az tudományos kuriózum, pontosabban *esztétikai felfedezés* volt. Mert a festő munkáiban az *idővel való forradalmi bánásmódot* vizsgálta: hogyan lehet egy állóképben az alakok - persze alig észrevehető - mozgását ábrázolni. (Azért idebiggyesztem, hogy ami elsőre elkapott az a *Szent Máté elhívása* c. képelemzése volt...). Nyilván sokan nézték e képet, de erre a problémára - időbeliség, i. e.: mozgás megjelenítése - az állóképben - tán senki nem kapta fel a fejét. Jézus bejött, intett és fordult is kifelé, - mindez szinkronban, mint Rényi interpretációjából rájöttem. Plusz apróságként Máté hitetlenül döbbszentem rakja le, ami kezében volt, és persze ott van az ábrázolat centrumában egy fiatal srác, nem ragozom. Az élmény, amitől a folyosón áramló hallgatók rohantak helyet foglalni a tanár úr esztétikai performanszán, így valóban az újdonság mámorát nyújtotta azoknak, akik befértek a terembe. És persze nekem is, aki e nyomon indulva évekig bogarásztam még - bár nem volt szakmám - Caravaggio rejtett titkaiban. (Pl. a *Virágosár* c. képén a térbeliség „hiánya”, - a kosár olyan, mintha a falra lenne festve, pedig látszik, hogy „önálló” tárgy, csak paradox módon a mínusz-térbeliségbe rejtve. Trompe l’oeil? Nem: egy képdekonstrukció probléma...)



1. Varázslatos képek. Rényi András és Rembrandt (ME), 2006.

Ami András elbeszéléseiben megkapott az a kifejtés alapossága, nem a tényeket illetően, hanem a beljük csomagolt esztétikai-filozófiai tartalom kibontását illetően. Ha belebotlott egy problémába, nem intézte el néhány tömönddal, társalgás szinten is kis mini-esszé kerekedett belőle, (időigényes foglalatosság, tenném hozzá), de nem állhatta meg hogy ne mutassa meg azt, ami a dolgok legmélyén csillan. Ettől vagy olyan jelentős tudós: a gondolatok mélyárama érdekelt és ezt osztotta meg velünk, kollégáiddal, – ha alkalom nyílt rá. (Nem sok, mert ki-ki ment órájára, vagy alig várta, hogy egy cigire rágyújtson – akkor még lehetett...) Volt egy tanszéki banzáj, Zoltai Dénessel kint voltak Bayreuthban *Trisztánt* nézni-hallgatni. Hát az a beszámoló sem volt semmi: egy-egy színpadi-zenei alak szétcincálása szinte egy „másik” darab filmképét hozta elénk, akik ott szorongtunk a beszámolón.

Hát ezt tudod: a dolgok filozófiai mélységét élvezetesen-izgalmasan prezentálni, rögzíteni, bemutatni. Elidőzött egy-egy részleten pl. Marke király és Brangäne átvilágításán, és persze a szerelmi halál Bayreuth-i megfogalmazásán, mi meg szinte a zenedráma röntgenképét élveztük, bár „csak” András elemzésére figyeltünk. Nem említem a Mindentudás Egyetemén előadott prezentáció- és gondolatvihart, mert bár a sorozat ismeretterjesztés volt felsőfokon, de felfedezéseket csak ritkán hallottunk, s András te csempészted be az ízelítőt a „megértés”-probléma labirintusaiból. Ha már itt, hadd említsem meg egy rácsodálkozásom. Rembrandt rézkarcaival vacakoltam – persze a te nyomodban – és volt egy nyomat, ami számomra (akkor) csak egy nagy



2. Rényi András beszédet mond a TM Évértékelő gáláján, a Trafóban. 2023. 01. 31.

bokornak, vagy mezei összevisszaságnak tűnt. Aztán beszélünk róla, és rávezettél, hogy ha jobban megnézed a „bokrot”, ott egy szerelmi jelenet van elbújtatva. Ha felszínesen nézed, – semmi, ha elidőzöl, kibomlik egy másik világ. Akkor azt kérdeztem, hogy az akkori világban, akik vették ezeket a nyomatokat, eljutottak-e titkos történetek felfedezéséig. Hát persze, mondtad, akkor nem volt tévé, nem volt film meg képeslap, és a karcok tulajdonosai azzal töltötték estjüket, hogy a Rembrandt által elrejtett titkokra ráleljenek. A rézkarc privát hermeneutikája volt az élvezet (a tulajdonlás, a gondolkodó szem öröme) lényege. Tudom, hogy most készült el Opus Magnus-a, a Rembrandt-könyv, – egy fél élet munkája – ezért nem megyek bele több emlék-idézetbe, csak megint rámtör az irigység, hogy egy ilyen monográfiához volt ereje számtalan teendője mellett (fentebb még az Esztétika Tanszéket említettem, de már régóta a Művészettörténeti Intézet igazgatójaként nevelte utódait. Ami nem lehetett kis meló...)

Hetven év, egy sűrű élet része. És megvan az a kuriózuma, – amint azt Radnóti Sándor barátom-kollégám mondta – hogy még lehet „hetvenkedni” vele.

Boldog voltam, hogy kollégád lehettem.